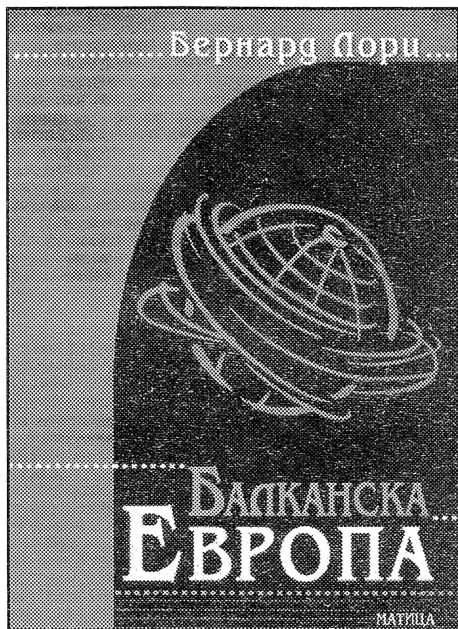

Бернард Лори: БАЛКАНСКА ЕВРОПА, Матица Македонска, Скопје 2003, 258

Балканска Европа од францускиот историчар Бернард Лори, еден од познатите истражувачи на балканската историја на XIX век во Франција, беше преведена и објавена на македонски јазик во минатата година. Целото хронолошки го обработува периодот од крајот на Втората светска војна до денес. Како период кој не е специјалност на авторот, книгата е напишана на еден едноставен стил што треба на читателот да му го претстави Балканот и последните педесет години од неговата историја.

Трудот е поделен на 9 глави. Од првата до седмата глава е хронолошки опишана историјата на Балканот од кра-

јот на Втората светска војна до 1989 година, за во седмата и осмата глава да се осврне на балканските општества и на националните прашања помеѓу балканските држави. Во деветтата глава се опишани последните настани од балканската историја од 1989 до 1995 година. Во книгата се приложени и повеќе табели и една мапа на, како што напишал авторот „географска Македонија“, мислејќи на она што ние го нарекуваме географско-етничката карта на Македонија од пред Балканските војни. Во составот на книгата се приложени и сите претседатели на влади и духовни водачи на балканските народи од периодот што е обработен во оваа книга. На крајот е и додатокот на македонското издание, кое го опфаќа периодот од 1995 до 2000 година.

Авторот во воведот дава кус приказ на карактеристиките на Балканскиот Полуостров и на неговата историја и укажува на ризичноста на преземениот чекор. Имено, да се пишува историја на Балканскиот Полуостров од крајот на Втората светска војна до денес е ризично поради кривката на материјата што се обработува, поради што книгата лесно може да биде офрлена. Загоа авторот во неговиот вовед го предупредува читателот дека „последната глава, која се однесува на годините од 1990 до 1995 и која, можеби, ќе посака прва да ја прегледа, е најнесигурна во целото дело“.

Првата глава ја опишува Втората светска војна и во неа е дадена една интересна квалификација за војната на Балканскиот Полуостров. Имено, таа е поделена на 4 војни како составен дел на една,

и тоа: Балканска војна, Војна на отпор против окупаторот (германски, италијански, бугарски и албански), Граѓанска војна и Светска војна. За секоја од нив е дадено кратко објаснување, односно воведување на читателот во настаните од историјата на Балканот што следуваат, за на крајот да заврши со политичките договори на големите сили за поделба на влијанијата врз балканските држави.

Како и по сите војни што се водени на Балканот, така и по завршувањето на Втората светска војна последица беше ново оцртување на политичката мапа, или како што е насловена следната глава „Ново балканско делење“, во кое, освен новите политички карти, се јавува и идолошко делење на комунистички и капиталистички земји. Во продолжение на оваа глава авторот го дава периодот на преземањето на власта од комунистите во четири од петте балкански држави, со тоа што прави разлика помеѓу Југославија и Албанија од една, и Романија и Бугарија, од друга страна, по однос на времетраењето на преземањето на власта од комунистите, нарекувајќи ги кратко: сценарио за Југославија и Албанија, и долго: за Бугарија и Романија. Во истата глава е кратко опфатена и Граѓанската војна во Грција, во која, како и понатаму во текстот, за македонскиот народ авторот го користи изразот Словени од Македонија или Славо-македонци.

Одејќи по хронолошки пат, во следната глава „Југословенското расколнштество“ се опфатени: обидот на Југославија за балканско обединување под нејзино водство, советско-југословенскиот расцеп, последиците за Балканот од расколнштвото на Југославија и прашањето на Трст. Во оваа глава прашањето на полицентризмот или судирот помеѓу Југославија и СССР авторот го става во настаните од светска важност поради понатамошните отцепувања од Москва на Албанија во 1961 и на Кина во 1964 година.

Во четвртата глава се опишани педесеттите години, кои доведуваат до стаби-

лизација на економски план, па дури и до напредок, период во кој полека исчезнувале повоените купони, бонови и слично во снабдувањето на населението. Педесеттите години на Балканскиот Полуостров се карактеристични по оттргнувањето на Југославија од Москва и доведувањето до затегнатост во односите на Југославија со другите комунистички земји, која по смртта на Сталин ќе попусти. Друга карактеристика на овие години е смртта на Сталин и процесот на десталинизација. Единствената капиталистичка земја на Балканот, Грција, во овој период се стабилизира од Граѓанската војна. Таа потпаѓа под силно политичко и економско влијание на САД, но сепак ѝ се остава да дејствува во балкански размери.

Стабилност или застој се насловите на петата и шестата глава, во кои е опфатен периодот од почетокот на 60-те до крајот на 80-те години. Овој период авторот го карактеризира како период на голема стабилност, колку внатрешна толку и меѓународна. Но сепак, во државите на Балканот ќе се појават внатрешни политички кризи. Во Југославија ќе се појават националистички движења, демонстрациите на Косово во 1968 и Хрватската пролет во 1971 година, кои ќе ги влошуваат меѓунационалните односи во повеќенационална Југославија. Во шестата глава, во нејзиниот дел за Југославија, авторот дава една констатација во врска со Уставот од 1974 година, со кој во покраините формирани во рамките на Србија на малцинствата им се дозволувало право на увид во работи што се однесуваат исклучиво на мнозинскиот народ. Оваа неусогласеност во Уставот од 1974 година, според авторот, ќе претставува најголема недоследност, од која ќе произлезе расцепувањето на југословенското единство. Во шестата глава се опишани последните години на комунистичките режими, кои кон крајот на осумдесеттите години почнуваат да доживуваат внатрешни кризи што ќе доведат до нивно симнување од власта.

За разлика од другите глави, седмата и осмата се однесуваат на балканските општества и отворените национални прашања на Балканот. Во седмата глава „Балканските општества - решавачки педесет години“ е обработен проблемот на балканските општества и нивното менување во последните педесет години од завршувањето на Втората светска војна. Опишана е преобразбата на селото и прекинувањето на неговата отсеченост, се зборува за новата градска култура и големиот прилив на селско население во урбаните средини, или, како што пишува авторот, „поселанчувањето“ на градовите, во кои граѓаните-староседелци не стасуваат да ги наложат своите норми на однесување, за диктатурите и отпорот против нив и за културниот живот и јазичното прашање на балканските држави. Во врска со јазичното прашање во Македонија, авторот пишува за македонскиот јазик дека тој се одвоил од бугарскиот како најсроден јазик, без да образложи како се случило тоа. Ваквата констатација не може да се прифати поради тоа што во историјата не е познато еден современ јазик да се издвои од друг, туку и едиот и другиот имаат основа во старословенскиот јазик, како и сите други словенски јазици.

Осмата глава е особено интересна за нас, бидејќи во неа авторот најмногу внимание ѝ посветува на Македонија. Претставувањето на Македонија во овој труд е мошне слично на тоа од бугарската историографија, која е добро позната кај нас, но сепак се забележува извесна воздржаност во ставовите околу македонската историја. Имено, на неколку места има размислувања, со кои не може да се согласиме. Во подглавата „Повеќенационална Југославија“ авторот пишува дека Федерацијата постојано го поддржувала Скопје во, како што вели тој, „неговите расправи со Софија и со Атина, со што лесно се објаснува агресивноста (јазична) на малата република Македонија“, иако е добро познато од кого се наметнати тие расправи, ако се земе предвид дека

Софија и Атина, почнувајќи од крајот на XIX век вршат засилена пропаганда за асимилација на населението на територијата на Македонија. Изнесувањето неточни факти за македонската историја продолжува и понатаму, особено во делот каде што пишува за македонскиот идентитет. Тука авторот има испуштено некои очигледни факти за обликувањето на македонското национално чувство, како што пишува, „првото логично обликување на „македонството“, кое тој го датира во 1903 година (Крсте Мисирков)“, изоставувајќи ги претходните активности на митрополитот Теодосија Гологанов за формирање на македонска самостојна црква, активностите на „Словенско-македонската книжевна дружина“ на Ѓорѓија Пулески и други активности една деценија пред Крсте Мисирков. Но авторот тука нема да запре, тој, намерно или не, изоставува некои настани што имале директна последица врз Македонците во соседните земји. На пример, во подглавата „Малцински национализам“ го испушта проблемот на прогонувањето на Македонците од егејскиот дел на Македонија и за асимилацијата на Македонците во Бугарија по заладувањето на односите на Бугарија со Југославија во 1948 година. Освен овие, ако може да се каже големи неистинити за македонската историја, има и други, на кои би било потребно да им се посвети поголемо внимание. Освен македонското прашање, кое ни привлекува најмногу внимание, во оваа глава се опфатени и другите малцински проблеми на Балканскиот Полуостров, кои без исклучок ги има во сите држави.

Во последната глава „Современи неизвесности“ е опфатен почетокот на воспоставувањето на демократските режими во дотогашните комунистички држави, повеќе на еден журналистички начин.

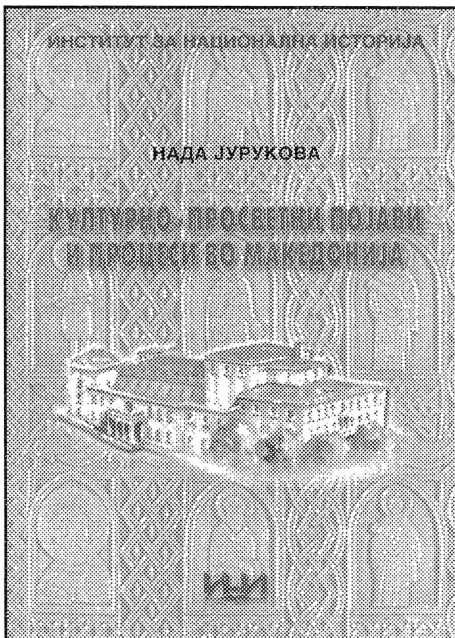
Делото „Балканска Европа“, според изложението, е првенствено наменето за општата читателска публика во Франција. Тоа треба на францускиот читател да му даде една општа претстава и да го запознае со Балканот и со неговите пос-

ледни педесет години. Трудот, како што пишува авторот, треба да придонесе за еден помалку страстен и повеќе братски поглед врз балканска Европа. Ова дело, и покрај своите дискутабилности, ќе придонесе за подобро разбирање од Западот

на Балканот и на неговата историја, кој, како што пишува авторот, за западните Европејци претставува зона на самрак.

Петар ТОДОРОВ

Д-Р НАДА ЈУРУКОВА: КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНИ ПОЈАВИ И ПРОЦЕСИ ВО МАКЕДОНИЈА (1944-1953) Институт за национална историја, Скопје 2003, 377

денешна Македонија, по одржувањето на Првото заседание на АСНОМ и донесувањето на двата значајни документа: Декларацијата на АСНОМ за основните права на граѓанинот на Демократска Македонија и Решението на АСНОМ за воведување на македонскиот јазик како службен јазик во македонската држава.

Книгата има четири глави и поголем број поглавја, користена литература, список на кратенки, регистар на лични и географски имиња, на вкупно 377 страници.

Првата глава е насловена „Културно-просветната политика во Македонија за време на обновата и индустријализацијата на земјата“ (15-51 стр.) и е своевиден вовед во темата. Појдовна точка на авторката е прикажување на придобивките од значајните историски акти што се донесени на Првото заседание на АСНОМ, во кои се содржани основите на државноправниот развој на Македонија.

Третиран е еден битен момент, формирање на Поверенството за просвета, чија приоритетна задача ќе биде обезбедување услови и подготовки за отворање на училишта и други културно-просветни установи во Македонија, како и скромна материјална база за нивно одржување.

Давајќи опис на културно-просветните состојби по војната (почетокот на изградба на објектите, дефицитот од стручни кадри), авторката посебен дел

Интересирането за историјата на македонскиот народ во периодот по Втората светска војна, а особено истражувањата и анализата на културно-просветните појави и процеси во Македонија (1944-1953), се главен раскажувачки дискурс во трудот „Културно-просветни појави и процеси во Македонија“ на авторката д-р Нада Јурукова.

Авторката во разработката на оваа тема се осврнува на културно-просветните појави и процеси во вардарскиот дел на Македонија, односно на територија на